

RETUŠIRANJE ZGODOVINE

DELITVE PO ŠTURMU MLADINA 11 14. 03. 2008

Dr. Lovro Šturm na razstavi Prikrito in očem zakrito v Dolenjskem muzeju v Novem mestu

DELITVE PO ŠTURMU

KAKŠNO BAZO ČLANKOV JE NA SVOJIH SPLETNIH STRANEH OBJAVILO MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE O "KOMUNISTIČNEM NASILJU"?

MARJAN HORVAT, FOTO BORUT PETERLIN

Leta 2004 so slovenski filozofi, pisatelji in zgodovinarji različnega ideološkega pedigreja na posvetu Žrtve vojne in komunizma, ki ga je organiziral državni svet, pokazali, da je mogoče o pretresljivem poglavju slovenske zgodovine spregovoriti na način, ki pomirja zle duhove in se ne izogiba resnici. Na ministrstvu za pravosodje, ki ga vodi DR. LOVRO ŠTURM, pa so očitno spregledali spo-

ja, medija in ključnih besed pridemo do vsebine njegovega prispevka. Toda bralec, ki bi si želel kronološkega pregleda posameznih objav, bo razočaran, saj si ne bo mogel ustvariti slike o intenziteti objavljanja besedil o komunističnem nasilju iz leta v leto. Že na prvi pogled pa je tudi očitno, da v zbirki prevladujejo članki, ki so bili objavljeni v desno usmerjenih medijih. Tako

"kninskega Srba" SIMETA Š. DUBAJIČA, oficirja v 11. dalmatinski brigadi, ki je konec maja in v začetku junija 1945 vodil poboje ujetnikov v Kočevskem rogu.

Četudi so nam iz ministrstva za pravosodje sporočili, da bo zbirka člankov v prihodnosti še dopolnjena, pa že na prvi pogled marsikaj manjka. V njej pogrešamo predvsem mnoge prispevke avtorjev leve provenien-

bor avtorjev objavljenih člankov na spletu, saj so si mnogi avtorji, predvsem zgodovinarji in razumniki, ki so pisali o tej tematiki tudi v nevarnejših časih in so nosili dejansko glavo na prodaj, po mnenju urednikov portala očitno "zaslužili" zgolj obrobno mesto v zbirki.

Kdo manjka v zbirki? Pravzaprav nihče, vendar pa so prispevki očitno nevšečnih avtorjev skrbno in

V BAZI MINISTRSTVA ZA PRAVOSODJE MANJKAJO KLJUČNI STROKOVNI IN POLJUDNI ČLANKI O POVOJNIH POBOJIH. IN TUDI

AVTORJI - KOT DA SO BILI PREMIŠLJENO IZBRANI.

ročilo posveta in dve leti po njem v Sektorju za popravo krivic in za narodno spravo začeli pripravljati izbor v časopisih in revijah objavljenih člankov o "komunističnem nasilju", ki je pred kratkim zagledal luč sveta na posebnem internetnem portalu.

DR. MILKO MIKOLA, vodja Sektorja za popravo krivic in za narodno spravo, sicer zgodovinar, ki je tudi sodeloval na posvetu leta 2004, nam je izdal, da so prvotno nameravali bazo člankov izdelati le za potrebe ministrstva, "ker pa smo domnevali, da bi bila takšna baza zanimiva tudi za širšo slovensko javnost in zgodovinsko stroko, smo se odločili, da ji omogočimo dostop do nje".

In kaj ponuja Mikolova baza člankov? V njej lahko prek vnosa avtor-

med 1472 članki najdemo 400 člankov iz tednika Demokracija, iz Družine okoli 300, okoli 250 jih je iz Dela in okoli 140 iz Večera. Iz drugih časopisov je prispevkov manj, kar pa seveda ne pomeni, če se sprehodite po njihovih portalih ali Cobissu, da jih ni bilo več, vendar v tem izboru niso našli mesta. Iz Dnevnika je vključno z Nedeljskim v zbirki 60 člankov, iz Mladine jih je 31, iz Primorskih novic 40 in podobno. Iz tujih časopisov je v zbirki prispevek iz nemškega Frankfurter Allgemeine Zeitung, hrvaškega Večernjega lista in poljskega Gość niedzielny, ki govori spomenikih sovjetskimi vojakom. Izmed številnih knjig, ki obravnavajo to tematiko, pa boste našli le knjigo "Od Kistanja do Kočevskega roga" kontroverznega

ce, izpuščeni pa so tudi številni prispevki medijev, ki so med prvimi obsežno pisali o tej tematiki. Mednje spada tudi tednik Mladina, ki je konec osemdesetih sistematično objavljala kritične članke o komunizmu, že leta 1990 pa tudi množico člankov o "komunističnem nasilju" v Sloveniji in tudi grafični pregled najbolj množičnih poveljnih grobišč v Sloveniji.

Da je cela zgodba še bolj problematična in dokazljivo politično motivirana, lahko presodimo tudi po tem, da na spletu ne boste našli novinarskih prispevkov in strokovnih člankov iz obdobja pred letom 1990; kakor da bi se vse skupaj začelo šele z osamosvojitvijo in nastopom "pomladne" politične opcije na slovenskih tleh. Tej logiki pritrjuje tudi iz-

premišljeno izbrani. Tako SPOMENKA HRIBAR sodeluje v zbirki le kot avtorica povzetka pisma bralcev iz leta 2002 v Večeru. Podobno velja za DR. BOŽA REPETA, ki je poleg znanstvenih prispevkov pisal o tej tematiki tudi v poljudnih člankih. V zbirki ni niti Pahorjevega intervjuja z EDVARDOM KOČBEKOM, ki si je leta 1974 prvi drznil oznaniti javno to temno plat slovenske zgodovine. Književnikov IGORJA TORKARJA, TONETA SVETINE in DOMINIKA SMOLETA, ki so v svojih delih v literarnem stilu obdelali različne oblike komunističnega nasilja in zrežirane sodne procese, ni na portalu. Dr. Milko Mikola očitno pomena teh besedil ne pozna ali pa se spreneveda, ko pravi, da "v bazi ni strokovnih in drugih člankov izpred devetdesetih let

"ZBIRKA JE NASLEDEK BOLJŠEVIZMA"

DR. SPOMENKA HRIBAR,
FILOZOFINJA IN PUBLICISTKA
MARJAN HORVAT, FOTO BORUT KRAJNC

V zbirko člankov ministrstva za pravosodje, ki je namenjena prikazu "komunističnega nasilja" skozi oči medijev, niso vključeni prispevki resne zgodovinske in filozofske publicistike, niti desnici neljubih novinarjev. Kaj pravite na to?

► Vprašanje je, zakaj sploh organizirati zbiranje teh prispevkov v okviru ministrstva za pravosodje. Če bi šlo za zbiranje podatkov o nasilju in kršenju človekovih pravic, "ki so jih povzročili vsi trije totalitarni sistemi: fašizem, komunizem in nacizem", kakor je zapisano v programskih načelih, bi po mojem mnenju tako zbiranje sodilo v okvir Inštituta za novejšo zgodovino. Če bi šlo za zbiranje konkretnih pričevanj o krivicah, ki jih je povzročil komunistični sistem - z namenom poprave teh krivic -, bi to po mojem mnenju lahko, z nekaj zadržki, sodilo v okvir ministrstva za pravosodje. Če pa gre - kakor je videti - izključno za zbiranje gradiva, ki obremenjuje komunistični sistem, pa je to očitno ideološka, politična odločitev, da bi z nenehnim spominjanjem na preživeto trpljenje zbujačo sovraštvo do komunizma in nekdanjih komunistov in s tem utrjevali svojo volilno bazo na desnici. Posledica tega bo nekakšno "partijsko" zbiranje pravo- vernih tekstov, tistih, ki naj bi koristili današnji poziciji.

Zbirka naj bi se sicer dopolnjevala, vendar je zanimivo, da so vse vaše članke, celo tiste izpred leta 1990, spregledali.

► Mojih tekstov iz sedemdesetih in osemdesetih let, ki so bili vsi namenjeni analizi komunistične ideologije in sistema, ni v zbirki. Ni članka *Narodne sprave* pa ne iz Dela v decembru 1984, v katerem sem povojno likvidacijo pri nas prvič javno imenovala "zločin nad narodom" in hkrati zahtevala narodno spravo. Po objavi tega članka se je začela javna polemika, pravzaprav bolj zavračanje in žaljenje, ki je presegla meje Slovenije in trajala dobro leto zdržema, tako rekoč vsak dan, vse do volitev leta 1990. V tej "bazi" tudi ni mojega odgovora na partijsko kritiko, v katerem sem dokazala partijsko sektaštvo med vojno v drugi fazi revolucije ter posledice tega sektaštva, kar je bilo objavljeno kot *Zapisnik II* v Novi reviji št. 43-44, leta 1985. Ni moje študije *Dolo-*

mitska izjava iz Nove revije, zbirka Paradigme v letu 1991. Ni mojega prispevka *Avantgardno sovraštvo in sprava* iz 57. številke Nove revije in še desetine in desetine drugih člankov, polemik - če navedem le svoje prispevke! Kje pa so še desetine in stotine drugih besedil, ki so problematizirala komunizem in prispevala k njegovi razgradnji!? In to ne le v Novi reviji, temveč tudi v Mladini, saj po letu 1985 skoraj ni bilo časopisa, ki ne bi objavljaval kritike komunizma. Ne, ne gre le za zbiranje desničarskih tekstov in torej za sektašenje med prispevki sploh, temveč za sektašenje med samimi teksti, ki jih pogojno lahko označimo za desničarske in ki bi jih lahko, celo morala bi jih, sedanja pozicija šteti v "svoj" zgodovinski spomin. Če že gre za to!

Kako se lahko tako neprofesionalen projekt znajde na spletni strani ministrstva za pravosodje?

► Očitno so to počeli ljudje, ki nimajo pojma o ničemer drugem kot o tem, da morajo zbirati "čiste" protikomunistične tekste *današnjih* "čistih" protikomunistov. Če avtor *danes* ni pravi, ker ne trobi v rog desničarske politike, tudi njegov tekst ni vreden objave v zbirki! *Kdor ni z nami, je proti nam* - in to ne glede na to, kaj je kdaj storil ali napisal: njegovega dela ne priznamo! Takšno zbiranje ni le sramotno za vladno in za pravosodno ministrstvo, temveč je preprosto nedopustno. Vse, kar je prav! Da si vlada in neko ministrstvo dovoli sektašiti med avtorji, ki opisujejo *isti* fenomen! Saj se s tem *ipso facto* postavlja na piedestal sedeža Resnice! Ta način vladanja je po svoji logiki in po tehnologiji izvajanja oblasti dejanski in

edini nasledek boljševizma/komunizma pri nas. **Zbrani članki izvirajo iz časa po osamosvojitveni vojni, vendar ste vi in drugi o tej tematiki pisali že davno prej. Prav je, če spomnite na svoje izkušnje z esejem Krivda in greh.**

► No, tudi mojega eseja *Krivda in greh* v tej "zbirki" ni, saj se začne z osamosvojitvijo, kot da bi šele takrat začeli objavljati kritike komunizma. Moj esej Krivda in greh bi moral iziti kot eden izmed esejev v *Kočbekovem zborniku* leta 1984, dejansko je zbornik izšel šele 1987, se pravi, da je bil zaradi mojega eseja tri leta v "bunkerju". Tudi Nova revija eseja ni smela objaviti; če se ne motim, je bil tedaj le še en tekst pod embargom. Objavil pa ga je ob svojem velikem tveganju v mariborski študentski *Katedri* moj prijatelj Samo Resnik, decembra 1986. Toda fotokopije zadnje korekture Krivde in greha so krožile po Sloveniji in po vseh petih celinah v deset in deset tisočih izvodih. Ta esej, v obliki fotokopije seveda, in že omenjeni članek *Narodne sprave* pa ne sta vnesla v javno zavest povojno likvidacijo kot zločinsko dejanje. Ni bilo več mogoče "igrati" na čistost revolucije, ko se je izkazalo, da ima za podstat zločin, in konec je bilo njene "nedolžnosti" in na tej podlagi "pravice" do apriorne legitimnosti partijske oblasti brez svobodnih volitev. V nekem smislu je bil to simboli- ni začetek (no, eden od začetkov) resničnega sesipanja partijske oblasti in priprave na demokracijo.

Takrat so vam grozili z vseh strani?

► Takratne polemike, zavračanja mojih stališč in smrtno grožnje so presegle vsa moja pričakovanja. Pričakovala sem pač, da bo neki *halo*, da bo tako ... pa nisem pričakovala.

"Način zbiranja literature o komunističnem nasilju pri nas je še en eksces v vladanju današnje pozicije."

Bila sem začudena nad silovitostjo odzivov, saj nisem hotela nič slabega! Saj nisem napisala nič neresničnega! Javno so me vzeli v bran komunisti in nobenega desničarja, domobranca, ni bilo, da bi zastavil kakšno besedo! Ne le zame osebno, temveč za samo sporno stvar, danes pa polnijo cele časopisne strani s kritiko tega eseja oziroma stavka: "Takšna identifikacija z ideologijo - katerokoli, katoliška je pri nas končala v belogardizmu in krvavem narodnem izdajstvu -, ko posameznik povsem *presliši nemir svoje vesti*, je sama v sebi omogočanje zločina." Tedaj tega stavka nihče ni "opazil", ne levičarji, ki so mi očitali, da se zavzemam za rehabilitacijo domobrancev, ne desničarji, denimo katoliški pisatelj in dolgoletni kolumnist Družine Alojz Rebula, ki so me naslavljali z "mati Slovenije" in z "Antigono", kar se mi je zdelo ne le pretirano, temveč povsem nepri- merno. Danes pa me zmerjajo in žalijo in obžalujejo, da "je škoda", ker me komunisti niso "*fentali leta 1985*". Takšne dvolične poniglavosti res ne razumem. Hkrati pa vem, da sem s svojim pisanjem pred več kot petindvajsetimi leti odprla "Pandorino skrinjico", in posledice so še danes tukaj. Zato sem soodgovorna za vse to, kar se dogaja. Morda pa je na neki način moralo biti tako; prej ali slej pride vse na dan. Bi se že našel kdo in povedal, da je "cesar gol". Zločina pač ne prerase nobena trava. ✕

"IZKRIVLJEN PRISTOP Z JASNIMI NAMENI"

DR. BOŽO REPE O VSEBINSKI USMERITVI SPLETA MINISTRSTVA ZA PRAVOSODJE GLEDE KOMUNISTIČNEGA NASILJA

MARJAN HORVAT, FOTO BORUT PETERLIN

Problematično je, da v bazi ni prispevkov strokovne publicistike. Kaj menite o takšnem pristopu do polpretekle zgodovine?

► Podobe zgodovine si ni mogoče ustvariti s portalov. Sistematični in domišljeni portali, ki so verodostojni, pa lahko pomagajo pri iskanju informacij in dopolnjevanju znanja. Portal, ki ga omenjate, je nekakšna heterogena zbirka publicističnih člankov in polemik iz zadnjih let, in to predvsem v desnem strankarskem časopisju. Publicistični članki so sicer lahko sestavni del neke strokovne razprave, vendar le, če na poljudni ravni pojasnjujejo že opravljene temeljne raziskave. Smisel portala, ki bi želel obravnavati vojno in prvo poveljno obdobje s stališča represije, bi bil torej v celoviti zbirki vseh strokovnih in znanstvenih člankov o tej tematiki, eventualno tudi pričevanj ene in druge strani. Morali bi biti razvidni kriteriji, po katerih so bili izbrani in razvrščeni, in zato kakšne posebne vrednosti - razen ideološke, za neki krog bralcev in za izzivanje brezplodnih polemik - portal, tako kot je zastavljen, pač ne more imeti.

Kaj menite o tem, da so zbrani članki le iz časa po osamosvojitvi?

► Možna je razlaga, da se vse pisanje pred letom 1990 komu zdi neverodostojno, pač v skladu s tezo, da sta se tako "prava" zgodovina kot njena (re)interpretacija začeli šele po tem obdobju. Lahko gre tudi za nepoznavanje že napisanega o problematiki pred osamosvojitvijo. Lahko pa gre tudi za izbiro po kriteriju najlažje dostopnosti. Ali kombinacijo vsega skupaj. Vendar je tudi tu treba dodati, da gre za zelo selekcionirane članke oz. avtorje s točno določeno konotacijo.

Pomembno vlogo pri odkrivanju resnice o medvojni in poveljni zgodovini so imeli posamezniki iz časov socializma, ki so dejansko nosili "glavo na prodaj": Edvard Kocbek, Andrej Smole, Igor Torkar, Spomenka Hribar z esejem "Krivda in greh". Teh avtorjev ni na portalu - to kaže na izkrivljen pristop?

► O poveljni represiji v nacionalni identiteti in kolektivnem spominu

Slovencev sem napisal, tako kot moji kolegi, več člankov, ki so bili objavljeni doma in v tujini. Celovit prispevek je objavljen v zborniku Žrtve vojne in revolucije, ki ga je leta 2005 izdal državni svet. Pa niti tega niti kakšnega drugega mojega strokovnega članka na portalu ne boste našli, pač pa le prispevek iz Sobotne priloge Dela o Titu in nekakšen "povzetek" mojega odgovora na prvi večji intervju ministra Zvera, ki me je napadel kot predsednika maturitetne komisije. Pisal sem o tem, kaj je zgodovinopisje odkrilo in objavilo že v osemdesetih letih in še prej. O poboju domobrancev je zgodovinar dr. Dušan Biber pisal že leta 1973. Pisal sem o vplivu Svetinove Ukane in drugih literarnih del, o tako imenovanih tabu temah in tudi o tem, kako je odmeval Kocbekov intervju v tržaški reviji Zaliv, ki je bil ponatisnjen v Naših razgledih. Zagotovo pa je bilo prelomno pisanje Spomenke Hribar v spisu Krivda in greh. Ta avtorica je na portalu zastopala zgolj s povzetkom pisma bralcev v Večeru iz leta 2002! Strinjam se z vami, da gre tu za izkrivljen pristop.

Zakaj je ministrstvo za pravosodje na svojem spletu objavilo te članke?

► Ministrstvo si je pod dr. Šturmom prisvojilo funkcijo "določevalca" pravih potez, ki pa jih razume predvsem kot obračunavanje s prejšnjim režimom. Resnica o medvojni zločinih protipartizanske strani, o krivicah, povzročenih deportirancem, o italijanskih in nemških vojnih zločinih in o izdajstvu, pa ostaja bolj ali manj na verbalni ravni. Vsebinska portala je verjetno del te usmeritve in celovit znanstveni portal bi bil ob drugačni moteč. Saj bi radi naredili po-

"Kakšne posebne vrednosti - razen ideološke, za neki krog bralcev in za izzivanje brezplodnih polemik - portal tako, kot je zastavljen, ne more imeti."

leg sektorja za poravnavo krivic tudi nekakšen "inštitut za spravo". Če bo sedanja koalicija ostala na oblasti, se bo to najbrž nadaljevalo oziroma nadgrajevalo. Kaj bo storila morebitna nova oblast s takšno "spravno dediščino", pa bomo videli.

Na portalu so objavljeni tudi tajni uradni listi bivšega režima s konca sedemdesetih in osemdesetih let. Kaj vam govori ta objava ob bazi člankov na spletu?

► Vzporedni pravni sistem je bil v osnovi izraz nedemokracije režima, čeprav so s njim nekako poskušali pravno formalizirati nekatere skrivnosti, povezane z vojaškimi ali polvojaškimi kupčijami, predvsem s tujimi partnerji in celo povišanjem cen. Načeloma se mi zdi v redu, da so tajni uradni listi dostopni, saj si lahko vsak ustvari mnenje o tem, za kakšne dokumente je šlo. Doslej so bile namreč pogoste interpretacije, da je bilo to uperjeno predvsem proti opoziciji, kar pa ne drži. Res pa bi se lahko v nekem kontekstu uporabili tudi za formalizacijo represivnih ukrepov proti posameznim republikam.

Namen objave tajnih uradnih listov v kombinaciji s članki pa je jasen: gre za dokazovanje, da je bil režim totalitaren vseh petinštirideset let in da se v svoji osnovi ni spreminjal. To je pač klasična teza slovenske desnice, ki nas zaradi ideoloških razlogov sistematično poskuša izenačiti z vzhodnoevropskimi državami. ✕

zato, ker je bilo do nastopa demokratičnih sprememb v Sloveniji tovrstnih člankov v slovenskih pisanih medijih objavljeno izredno malo, saj je bilo pisanje o njih za komunistični režim nezaželeno oziroma celo prepovedano. Če bi hoteli v bazo vključiti tudi te članke, kolikor jih je sploh bilo objavljenih, bi že samo njihovo evidentiranje vzelo preveč časa, saj mora avtor delo na izdelavi baze zaključiti že v tem letu. To pa nikakor ne pomeni, da jih v bazo ne bomo vnesli kdaj kasneje".

V zbirki niso našli mesta strokovni in znanstveni prispevki, ki na podlagi bolj objektivnih presoj vrednotijo temno plat zgodovine slovenskega naroda. DR. BORIS MLAKAR, zgodovinar na Inštitutu za novejšo zgodovino, ki je sodeloval tudi na posvetu Žrtve vojne in komunizma, a si zbirke še ni ogledal, opozarja, da če vanjo ni vključena "resna zgodovinska in filozofska publicistika, je to vsekakor njena pomanjkljivost in jo je treba v tem smislu dopolniti. Če je njena tema 'komunistično nasilje', je pač logično treba v zbirko vključiti prav vse, kar je bilo o tej temi objavljeno, ne glede na kraj in jezik objave in ne glede na to, kakšnega pedigree je avtor". In dodaja, da se mu zdi zbirka "koristen pripomoček za olajšanje iskanja (časopisnih) virov za vsakega, ki se bo v bodočnosti še lotil pisanja ali raziskovanja te teme. Če bo v zbirki kaj manjkalo, imamo k sreči še možnost iskanja na Cobissu. Zato posebnih pasti tukaj ne vidim".

Drži. Vendar si na podlagi sedanjega izbora tekstov ni mogoče misliti kaj drugega, kot da gre za politično motiviran projekt, ki ni namenjen preseganju brezplodnega obračunavanja in debat, kar kažejo tudi burni odzivi na številnih medmrežnih forumih. Ni se mogoče izogniti trditvi, da se je baza člankov znašla na spletu pravosodnega ministrstva, ki bi moralo po naravi svoje funkcije trezno presoditi, kako pristopiti k tako občutljivemu vprašanju, le zato, ker smo že v predvolilnem času. Ponovno obujanje delitev v narodu, ki temelji na žalostnem zgodovinskem dogajanju, kjer protipartizanske in protikomunistične združbe in politične sile, že zato, ker ne nastopajo v zbirki s svojim krvavim početjem in v njej niso niti omenjene, je primerno predvolilnemu času. Zgodovinar Mikula nam, navkljub vsemu, zatrjuje, da naj bi zbirka koristila "zgodovinarjem in drugim raziskovalcem slovenske novejši zgodovine in jim omogočila lažji dostop do člankov, ki obravnavajo komunistično medvojni in poveljno nasilje v Sloveniji". A takšen način zbiranja in podajanja literature o komunističnem nasilju pri nas in prikazovanje "zgodovine komunizma" je le še en ekscels, ki ne koristi pomiritvi, ampak le dodatno vzburja politične strasti. ✕